

УДК 378.635.5 (477.54):811.111

І. М. Березнева, Н. В. Яковенко, О. Є. Гутнік

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОЦЕСУ У ВІЙСЬКОВОМУ ВНЗ У ПРОЦЕСІ ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

© Березнева І. М., 2016

<http://orcid.org/0000-0001-7150-8504>

© Яковенко Н. В., 2016

<http://orcid.org/0000-0003-2587-8947>

© Гутнік О. Є., 2016

<http://orcid.org/0000-0001-7253-4421>

<http://doi.org/10.5281/zenodo.192635>

У статті йдеться про специфіку вивчення іноземної мови у військовому виші. Розкрито особливості організації педагогічного процесу у вищих навчальних закладах військового профілю. Доведено, що педагогічний процес у військовому ВНЗ – це цілеспрямована, спеціально організована система навчальної та виховної діяльності професорсько-викладацького складу, керівництва, адміністративних підрозділів та громадських організацій, спрямована на підготовку кваліфікованих військових фахівців з розвинутими професійно значущими особистісними якостями. Серед провідних завдань навчання у військовому ВНЗ виділяється цілеспрямоване формування майбутнього офіцера не лише як професіонала та громадянина, а й людини з високим рівнем комунікативної культури та соціокультурної компетентності, які прямо пов'язані з рівнем володіння іноземною мовою. Іноземна мова визначається не тільки як обов'язковий для вивчення навчальний предмет, а й як чинник формування конструктивних підходів до розв'язання професійних ситуацій, рівень володіння нею виступає показником готовності до мирного врегулювання конфліктів.

Ключові слова: *військовий ВНЗ, процес, організація, іноземна мова, підходи, компетентність.*

И. Н. Березнева, Н. В. Яковенко, О. Е. Гутник Особенности организации педагогического процесса в военном вузе в процессе преподавания иностранного языка.

В статье говорится о специфике изучения иностранного языка в военном вузе. Раскрыты особенности организации педагогического процесса в высших учебных заведениях военного профиля. Доказано, что педагогический процесс в военном вузе – это целенаправленная, специально организованная система учебной и воспитательной деятельности профессорско-преподавательского состава, руководства, административных подразделений и общественных организаций, направленная на подготовку квалифицированных военных специалистов с развитыми профессионально значимыми личностными качествами. Среди ведущих задач обучения в военном вузе выделяется

целенаправленное формирование будущего офицера не только как профессионала и гражданина, но и человека с высоким уровнем коммуникативной культуры и социокультурной компетентности, которые прямо связаны с уровнем владения иностранным языком. Иностранный язык определяется не только как обязательный для изучения учебный предмет, но и как фактор формирования конструктивных подходов к решению профессиональных ситуаций, уровень владения им выступает показателем готовности к мирному урегулированию конфликтов.

Ключевые слова: *военный вуз, процесс, организация, иностранный язык, подходы, компетентность.*

I. M. Berezneva, N. V. Yakovenko, O. Y. Gutnik. Features of the organization of educational process in military institutions of higher education in the during of foreign language teaching.

The article deals with the specifics of learning a foreign language in a military university. The features of educational process in higher educational institutions of military type are revealed. It has been proved that the teaching process in military institutions of higher education is focused specifically organized system of training and educational activities of the faculty, management, administrative departments and NGOs, is aimed at training qualified military specialists with developed professionally significant personal qualities. Among the major tasks of training in military institutions of higher education it is distinguished the formation of the future officer not only as a professional and a citizen, but a person with a high level of culture and socio-cultural communicative competence, which are directly related to the level of foreign language. Foreign language is defined not only as a required to study subject, but as a factor in the formation of constructive approaches to solving professional situations, it stands proficiency indicator of readiness for the peaceful settlement of conflicts.

Key words: *military institutions of higher education, process, organization, foreign language, attitudes, competence.*

Постановка проблеми. Педагогічний процес у військовому ВНЗ – це цілеспрямована, спеціально організована система навчальної та виховної діяльності професорсько-викладацького складу, керівництва ВНЗ та громадських організацій, спрямованих на підготовку в ньому кваліфікованих військових фахівців з розвинутими професійно значущими особистісними якостями. Розвиток військового співробітництва з зарубіжними країнами, організація і проведення спільних навчань, участь у миротворчих операціях, партнерство у підготовці військових кадрів породжують необхідність навчання військових фахівців іноземної мови. Зростаючі потреби у військових фахівцях, які володіють належним рівнем іншомовної компетенції диктує певні зміни

в організації педагогічного процесу вищої військової школи. Однак, сьогодні ще існують певні суперечності в організації навчально-виховного процесу у військових ВНЗ, пов'язані з розширенням кола гуманітарних питань, з необхідністю формування не лише суто професійних (військових) якостей офіцера, а й його соціокультурного рівня.

Аналіз актуальних досліджень. Аналіз практики свідчить, що ефективність функціонування педагогічного процесу у військовому ВНЗ як системи, якість підготовки його випускників багато в чому залежать від ступеня усвідомлення педагогами, і курсантами завдань навчання, виховання, психологічної підготовки та особистісного розвитку майбутніх офіцерів. Педагогічний процес базується на засадах загальнопедагогічних досліджень Ю. Бабанського, І. Лернера, В. Лозової, В. Тюріної та інших. Проте фактично відсутні спеціальні дослідження про інтеграцію курсів військових дисциплін та дисциплін гуманітарного циклу. Недостатньо розробленою є проблема створення навчально-методичних комплексів з іноземної мови для курсантів військових ВНЗ.

Мета статті полягає у визначенні особливостей педагогічного процесу крізь призму викладання іноземної мови.

Виклад основного матеріалу. Завдання педагогічного процесу у військовому ВНЗ впливають із загальної мети освіти та спрямовані на її досягнення. Серед основних доцільно виділити цілеспрямоване формування майбутнього офіцера як громадянина, глибоко відданого своїй Вітчизні, який володіє високими моральними та професійно значущими якостями, свідомо і бездоганно виконує вимоги військової присяги і військових статутів, майстерно володіє бойовою технікою і зброєю, готового віддати всі сили, а якщо потрібно, то й життя для захисту Батьківщини; виховання у нього громадянськості, працьовитості, поваги до прав і свобод людини, любові до оточуючого світу, своєї сім'ї; забезпечення випускника ВНЗ системою знань, навичок і вмінь, що дозволяють йому успішно вирішувати професійні завдання будь-якої складності в умовах мирного і воєнного часу; створення сприятливої обстановки для цілеспрямованого розвитку його духовних сил, інтелектуальних та фізичних якостей, вироблення у майбутнього офіцера емоційно-вольової стійкості, психологічної готовності до подолання труднощів військової служби, до дій в умовах сучасного бою тощо. Цілком зрозуміло, що процес вивчення

іноземної мови спрямовано на формування та підтримку саме необхідних для майбутнього офіцера якостей. З цією метою аналізуються іншомовні тексти, зарубіжні літературні твори та кінофільми, де розкриваються питання відданого служіння країні.

Особливе значення в умовах вищого військового навчального закладу набуває такий об'єкт педагогічного процесу, як курсантський колектив. Виходячи з цього кожному педагогу доводиться ретельно вивчати особливості його психології, структуру взаємин і вміло спрямовувати власні зусилля та зусилля самого колективу на вирішення завдань професійної підготовки майбутніх офіцерів. На заняттях з іноземної мови визначається рівень мовної підготовки кожного курсанта, а практичні заняття будуються на принципах індивідуального та диференційованого підходу.

До особливостей педагогічного процесу у військовому ВНЗ відносяться професійна спрямованість і практичний характер навчально-виховної роботи, її тісний зв'язок зі службово-бойовою та громадською діяльністю учнів; органічна єдність теоретичної й практичної підготовки; індивідуальної й колективної роботи; багатoproфільний, багатоплановий і багаторівневий характер; провідна роль професорсько-викладацького складу в його здійсненні тощо.

Провідною специфічною закономірністю військового вишу є єдність виховання (самовиховання), навчання (самоосвіти), психологічної підготовки та особистісного розвитку. Це, однак, не означає їх тотожності. Кожен з цих процесів має свою якісну визначеність. Ефективність педагогічного процесу залежить більшою мірою від урахування специфіки всіх його сторін, глибокого розуміння всіма суб'єктами їх сутності та особливостей.

Єдність складових частин педагогічного процесу у військовому ВНЗ не виникає стихійно, її досягнення вимагає наполегливих, систематичних зусиль з боку всіх учасників. Важливо також, що тільки забезпечення зазначеної єдності в практиці навчальної і виховної роботи веде до досягнення спільної мети педагогічного процесу - всебічної підготовки майбутнього офіцера до успішного вирішення покладених на нього професійних завдань.

Розкриваючи взаємодію суб'єктів педагогічної діяльності у військовому ВНЗ, слід підкреслити, що головна особливість, своєрідність об'єктів полягає в тому, що вони одночасно є суб'єктами навчальної та виховної діяльності.

Тому одне з основних завдань викладачів у військовому ВНЗ на всіх етапах формування особистості курсанта - допомогти йому знайти себе, активно включитись у всі сфери життя і діяльності навчального колективу, сформувати активну громадянську позицію. Разом з тим суб'єкт впливу – педагог – у процесі взаємодії з тими, хто навчається, не тільки навчає і виховує їх, але і сам виховується, навчається, набуває нових якостей, удосконалює свою педагогічну майстерність.

Наступною педагогічною закономірністю є моделювання (відтворення) в навчальному процесі умов майбутньої професійної діяльності фахівців. Ця закономірність вимагає, щоб педагогічний процес у військовому ВНЗ відповідав її особливостям і характеру. При моделюванні майбутньої діяльності військових спеціалістів, особливу увагу доцільно приділити створенню складної, напруженої обстановки, подоланню умовностей і спрощень на заняттях.

За своєю структурою процес навчання є взаємопов'язаною діяльністю педагога й курсантів, тобто двостороннім нерозривним процесом викладання й учіння.

У контексті викладання іноземної мови, педагог, викладаючи в систематизованому вигляді навчальний матеріал і показуючи найбільш доцільні прийоми практичної роботи, психологічно готує курсантів і слухачів до сприйняття матеріалу, що вивчається, розвиває у них пізнавальний і професійний інтерес до предмета, удосконалює здібності і вміння самостійно набувати знання, оволодівати професійною майстерністю, аналізує їхню роботу, контролює якість засвоєння знань, навичок і умінь. При вирішенні цього комплексу взаємопов'язаних завдань військовий викладач виступає, насамперед, як організатор навчально-пізнавальної діяльності курсантів. У той же час він реалізує виховні й розвивальні функції навчання, спрямовані на оволодіння курсантами та слухачами елементами культури розумової і фізичної праці; розвиток інтелектуальних і фізичних якостей; формування основ світогляду і поведінки в суспільстві.

Необхідність комплексної реалізації всіх компонентів змісту навчання і спрямованість дидактичного процесу на всебічний саморозвиток особистості курсанта зумовлюють такі функції навчання: освітню (озброєння курсантів і слухачів системою спеціальних знань, навичок і умінь); виховну (формування

якостей особистості майбутнього військового фахівця) і розвивальну (розвиток інтелектуальних і фізичних сил учнів). Усі названі функції взаємопов'язані і взаємозумовлені. Освітня функція серед них є базовою.

Процес навчання у військовому ВНЗ має свою логіку, яка виражається в спільній діяльності викладача й курсантів і проявляється в тому, що кожен крок і акт взаємодії між ними зумовлюється їх попередньою спільною роботою, відповідає вимогам здійснення логіки, усвідомлюється як необхідна ланка діяльності, що приведе курсантів і слухачів до вершин професійної майстерності. Логіка процесу навчання вимагає від педагога у військовому ВНЗ постійної творчості, врахування всіх факторів та обставин, які можуть вплинути і впливають на процес оволодіння курсантами і слухачами знаннями, навичками і вміннями формування відповідних компетенцій.

З 60-х років ХХ століття в науковій літературі почала обговорюватися проблема компетентнісного підходу в підготовці фахівців різних професій. Саме з точки зору цього підходу необхідно будувати процес викладання іноземних мов у військових вищих навчальних закладах.

Розглядаючи сутність професійної компетентності майбутніх офіцерів, необхідно визначити сучасні підходи до визначення понять «компетенції» та «компетентності».

Поняття «компетенція», як правило, визначається як:

1. Коло питань, в яких хто-небудь добре обізнаний.
2. Коло повноважень, прав. (Компетенція суду. Справа не входить до будь-чийої компетенції).

Дослідник С. Шишов вважає, що «є сенс говорити про компетенції тільки тоді, коли вони проявляються в якій-небудь ситуації; невиявлена компетенція, що залишається в ряду потенціальностей, не є компетенцією, а лише прихованою можливістю. ...Компетенція не може бути визначена через певну суму знань і умінь, оскільки значна роль у її прояві належить обставинам. Бути компетентним означає вміння мобілізувати в цій ситуації здобуті знання і досвід. ...Часто можна зустріти людей, які володіють великими знаннями, але неспроможними мобілізувати їх у потрібний момент» [3, с. 33].

У роботах Е. Зеєра вказується, що компетентність має інтегративну природу і являє собою знання сутності виконуваної роботи, способів і засобів досягнення намічених цілей, а також відповідні уміння та навички [1, с. 104].

Компетенцією Е. Зеєр називає сукупність прав, обов'язків фахівця, професійних завдань, які він уповноважений виконувати відповідно до посадової інструкції [1, с. 101].

На думку автора, компетентність передбачає володіння технологіями, тобто знанням того, як виконується діяльність і представляє собою сплав знань і досвіду.

Поняття «компетенція» і «компетентність» ми розмежуємо. Разом з О. Хуторським, який визначає, що «компетенція - сукупність взаємопов'язаних якостей особистості (знань, умінь, навичок, способів діяльності), а компетентність - володіння людиною відповідною компетенцією, що передбачає її особистісне ставлення до дій і предмета діяльності» [2, с. 59]. Науковець О. Хуторський виділяє такі ключові компетентності:

- компетентність у сфері самостійної пізнавальної діяльності, що ґрунтується на засвоєнні способів надбання знань із різних джерел інформації;

- компетентність у комунікативній діяльності (здатність до продуктивного спілкування, співпраці, толерантності, пошуку змістовних компромісів, уміння користуватися різними засобами комунікації - вербальними і невербальними, технічними та мультимедійними);

- компетентність у сфері громадянсько-суспільної діяльності (виконання ролі громадянина, виборця, споживача, виробника різних благ тощо);

- компетентність у сфері соціально-трудової діяльності (вміння аналізувати ситуацію на ринку праці, оцінювати власні професійні можливості, орієнтуватися в нормах і етиці трудових взаємовідносин);

- компетентність у побутовій сфері (уміння бути здоровим, виконувати сімейно-побутові обов'язки тощо);

- компетентність у сфері культурно-дозвілєвої діяльності (вибір шляхів і способів використання вільного часу, культурного і духовного збагачення своєї особистості) [2].

В основу процесу освіти військових фахівців необхідно покласти концепцію професійної освіти, орієнтовану на формування у курсантів професійної компетентності та професійних установок. При цьому розрізняють наступні типи компетентності:

1. Концептуальна (наукова) компетентність (розуміння теоретичних основ професії).

2. Інструментальна компетентність (володіння базовими професійними вміннями та навичками).

3. Інтегративна компетентність (здатність поєднувати теорію і практику).

4. Контекстуальна компетентність (розуміння соціального, економічного й культурного середовища, в якому здійснюється практика).

5. Адаптивна компетентність (уміння передбачати зміни, важливі для професії, і бути готовим до них).

6. Компетентність у міжособистісній комунікації (уміння ефективно користуватися письмовими, усними і технічними засобами комунікації).

Професійна освіта повинна також формувати певні соціальні установки:

1. Професійна ідентичність (прийняття корпоративних професійних норм і обов'язків, процес професійної соціалізації),

2. Професійна етика (засвоєння етичних норм професії).

3. Конкурентність у плані службової кар'єри (випускники стають конкурентоспроможними в процесі професійної діяльності).

4. Прагнення до наукового вдосконалення (усвідомлення випускниками необхідності піддавати перевірці наявні знання та оволодівати новими знаннями через дослідження).

5. Мотивація до продовження навчання (бажання підтримувати знання та професійні навички на рівні сучасних вимог). [3, с. 252].

Говорячи про формування компетенцій, ми розуміємо процес цілеспрямованого й організованого оволодіння суб'єктом навчання цілісними, стійкими рисами і якостями, характерними для даної компетенції.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, сутність процесу навчання у військовому ВНЗ полягає в тому, що це цілеспрямований, систематичний, організований процес забезпечення курсантів і слухачів знаннями, навичками і вміннями, здійснюваний педагогом за їх свідомої та активної участі. Виходячи зі змісту ключових компетенцій і професійних компетенцій, можна описати випускника навчального закладу: це соціально активна особистість зі сформованою громадянською позицією, це творча, володіюча креативним мисленням і високою культурою, функціонально грамотна людина, для якої пріоритетом є захист Батьківщини та підтримка

власного здоров'я й працездатності. Знання ж іноземної мови робить такого фахівця не лише затребуваним на ринку праці в Україні, а й конкурентоспроможним на європейському просторі.

Література

1. Зеер Э. Ф. Психология личностно ориентированного профессионального образования / Э. Ф. Зеер. – Екатеринбург: Изд-во Ур.ГППУ, 2000. – 271 с.

2. Хуторской А. В. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированной парадигмы образования / А. В. Хуторской // Народное образование. – 2003, – №2 – С. 58-64.

3. Шишов С. Е. Понятие компетенции качества в контексте образования / С. Е. Шишов // Стандарты и мониторинг в образовании – 1999. – № 2. – С. 33.